

Fővárosi Ítéltábla
9.Pf.21.464/2014/6.

ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG	
Ügyszám: <i>III / 1770-0/2014</i>	
Érkezett: <i>Kelapostol</i> 2014 OKT 28.	
Példány: <i>3</i>	Kezelőiroda:

A Fővárosi Ítéltábla a

felperesnek –

által képviselt Magyar Állam alperes ellen általános szerződési feltételek érvényességének megállapítása iránt indult perében a Fővárosi Törvényszék 2014. szeptember 9. napján meghozott 1.G.43.295/2014/8. számú ítélete ellen a felperes 10. és az alperes 9. sorszámú fellebbezései folytán meghozta a következő

v é g z é s t:

A Fővárosi Ítéltábla az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény 25. § (1) bekezdése és a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 155/B. §-a alapján kezdeményezi az Alkotmánybíróságnál, hogy a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről szóló 2014. évi XXXVIII. törvény 4. § (2) és (3) bekezdés, 6. §, valamint 7-15. §-ai alaptörvény-ellenességét állapítsa meg, és azokat semmisítse meg, mert az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésébe, C) cikk (1) bekezdésébe, XXVIII. cikk (1) bekezdésébe és a 25. cikk (1) bekezdésébe, továbbá a 26. cikk (1) bekezdésébe ütköznek.

A másodfokú bíróság egyidejűleg a per tárgyalását az Alkotmánybíróság eljárásának befejezéséig felfüggeszti.

A végzés ellen fellebbezésnek nincs helye.

I n d o k o l á s

A felperesnek a Tv. 6. §-a alapján indított perben előterjesztett keresete a 11. § (3) bekezdésének megfelelően annak megállapítására irányul, hogy az 1. § (1) bekezdésben foglalt szerződések részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést és díjemelést lehetővé tevő és a Tv. időbeli hatálya alá tartozó időszakban általa alkalmazott szerződéses kikötések megfelelnek a 4. § (1) bekezdés a)-g) pontjaiban meghatározott valamennyi elvnek, így azok tisztességesek, és ezért érvényesek. Indítványozta, hogy az elsőfokú bíróság a per tárgyalásának felfüggesztése mellett a Pp. 155/B. §-a alapján kezdeményezzen eljárást az Alkotmánybíróságnál a Tv., valamint a 2/2014. számú Polgári Jogegységi határozat alaptörvény-ellenességének, valamint nemzetközi szerződésbe ütközésének megállapítása és alkalmazásának kizárása iránt.

Az Európai Unió jogának elsőbbségére tekintettel elsődleges kérelme az uniós jogot sértő normák mellőzésével való érdemi döntés meghozatalára irányult. Másodlagos kérte, hogy az elsőfokú bíróság a Pp. 155/A § (1) bekezdése alapján kezdeményezze

az Európai Bíróság előzetes döntéshozatali eljárását, és ezen eljárások befejezéséig a jelen per tárgyalását függessze fel.

Az alperes indítványozta, hogy az elsőfokú bíróság az Alkotmánybíróság, illetőleg az Európai Bíróság előtti eljárások kezdeményezésére irányuló indítványokat utasítsa el. Érdemi ellenkérelmében a kereset elutasítását kérte. Előadta, hogy a per tárgyát képező szerződéses feltételek egyike sem felelt meg maradéktalanul a Tv. 4. § (1) bekezdésében foglalt elveknek.

Az elsőfokú bíróság az Alkotmánybíróság eljárásának, illetőleg az Európai Bíróság előtti előzetes döntéshozatal kezdeményezésére irányuló indítványoknak nem adott helyt, a keresetet érdemben elbírálta, és ítéletével azt túlnyomó részben elutasította.

Az elsőfokú ítélettel szemben mindkét fél fellebbezést nyújtott be.

A felperes a fellebbezésében az Alkotmánybíróság eljárásának kezdeményezésére irányuló indítványt fenntartotta, míg az ítélet elleni fellebbezési kérelme az elsőfokú bíróság ítéletének részben történő megváltoztatásával a kereset egészének teljesítésére irányul. Az alperes a fellebbezésében az elsőfokú ítélet megváltoztatásával a kereset teljes elutasítását és az indokolás részbeni megváltoztatását kérte.

* * * * *

Az Alaptörvény záró és vegyes rendelkezéseinek 2013. április 1-jétől hatályos 5. pontja szerint az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti az ezen határozatok által kifejtett joghatásokat. Az Alkotmánybíróság a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatban megállapította, hogy „az újabb ügyekben vizsgálandó alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indokolásába történő beillesztése”.

A másodfokú bíróság erre figyelemmel a kezdeményezésben azokra a korábban hatályos alkotmánybírósági határozatokra hivatkozik, amelyek meglátása szerint megfelelnek a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatban megfogalmazott elveknek.

* * * * *

A másodfokú bíróság az alábbi indokok miatt kezdeményezi az Alkotmánybíróság eljárásnak megindítását.

A 2014. évi XXXVIII. törvény (a továbbiakban Tv.) 4. § (1) bekezdése – kivéve az egyedileg megtárgyalt feltételeket – megdönthető vélelmet állít fel arra, hogy a Tv. hatálya alá tartozó {1. § (1) bekezdés} egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét

tartalmazó fogyasztói kölcsönszerződések részét képező egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötések tisztességtelenek. A vélelem megdöntésére a pénzügyi intézményeknek kizárólag a Tv.-ben szabályozott eljárási cselekmények és határidők szerint lefolytatott perben ad lehetőséget, előírva a felek személyét, továbbá a kereset és a polgári bíróság által meghozható határozat tartalmát. Mindezzel a Tv. a perek mielőbbi lefolytatása érdekében létrehozott egy olyan különleges eljárást, amelyre a Pp. szabályait csak a Tv. 6. alcímében foglalt eltérésekkel lehet alkalmazni.

A Tv.-ben szabályozott per az Alaptörvény 25. Cikk (2) bekezdés a) pontja szerinti magánjogi jogvita. A polgári perben a keresetindítás célja, hogy az alanyi jogában megsértett, vagy veszélyeztetett fél közjogi eszközökkel magánjogi védelemben részesüljön, ezért a felperesnek a keresetet általános esetben azzal a személlyel szemben kell megindítania, aki a jogát megsértette, vagy veszélyezteteti, mert jogvédelme csakis az érdemi döntésnek az anyagi jogviszonyban álló másik félre kiható hatályával valósulhat meg. Az érdemi döntéssel megvédett jog alapja pedig olyan jogilag szabályozott és meghatározott személyek közötti szerkezetileg egységes kapcsolat (jogviszony), amely – bár érintkezhet közjogi elemekkel – magánjogi jellegét annak megszűnéséig megőrzi. Ebből következik, hogy a polgári perben polgári jog eredménnyel azzal szemben érvényesíthető, aki a jog alapjául szolgáló polgári jogviszony alanya. A Pp. 1. és 48. §-ai alapján a polgári per meghatározott jogképes személyek meghatározott jogviszonyából eredő magánjogi jogvitáinak jogvédelmi eszköze, amelyben a magánjogi jogviszonyokra jellemző rendelkezési jog a bíróság előtti jogérvényesítés szabad elhatározásában is kifejeződik. *„Az önrendelkezési jog fontos tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek, így a bíróság előtt is érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e vagy attól tartózkodik”* {1/1994. (I. 7.) AB határozat}. Az egyéni és kollektív jogvédelem szükségessége azonban meghatározott esetekben indokolttá teszi az állami beavatkozást, ezért az önrendelkezés joga nem korlátozhatatlan, így jogszabály a magánjogaiban is védeni kívánt jogalany jogainak érvényesítésére más, erre kijelölt személyt is felhatalmazhat. A szabályozás célja azonban mindezekben az esetekben sem lehet más, mint a védendő jogalanyokra kiterjedő hatályú érdemi döntés (személyi hatály), amely nélkülözhetetlen feltétele a határozat érvényesülésének.

A Tv. 7. § (2) bekezdése szerint „a perben alperes a Magyar Állam”. Az állam a polgári jogviszonyokban jogi személyként vesz ugyan részt (Ptk. 3:405. §), jogi személyisége azonban csupán azokra a jogviszonyokra terjed ki, amelyből eredő jogok és kötelezettségek az államot jogosítják és kötelezik. Nem jogképes személy kizárólag jogszabály felhatalmazó rendelkezése folytán indíthat polgári pert, illetve perelhető, így a polgári jogi jogképeség nem minden esetben feltétele a perbeli jogképeségnek. A jelen pert a Tv. által meghatározott különleges eljárás szerint kell lefolytatni, az állam perképeségét pedig a Tv. rendelkezése folytán – amíg az

hatályban van – az eljáró bíróságnak el kell ismernie, azt nem vizsgálhatja. Az állam perképesége azonban önmagában polgári anyagi jogot nem keletkeztet, és azon sem változtat, hogy a felperes – különös tekintettel arra is, hogy az állam a kötelelem alapját képező jogviszonyban nem minősül polgári jogi jogalanynak – a perben a keresettel kért megállapítás hiányában veszélyeztetettnek tartott anyagi jogát olyan alperessel szemben kénytelen megvédeni, amely a kölcsönszerződésekben foglalt szolgáltatások teljesítésére és követelésére nem jogosított és nem is köteles {a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) 28. § (1) bekezdés, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 3:405. §}. A Tv. pedig egyáltalán nem szabályozza, hogy a jogalkotó az állam perbeli jogállásával mely személyek csoportjának jogait kívánja alakítani. Egyetlen olyan rendelkezése sincs, amely választ adna arra, hogy az állam által megvédett, vagy elvesztett jogok más polgári jogképeséggel rendelkező személyek jogait és kötelezettségeit mennyiben érintik. Mindebből nem következik más, mint hogy a peres felek között még közvetve sem áll fenn olyan polgári jogviszony, amelynek védelme érdekében a felperesnek az alperessel szemben a pert meg kellett indítania. Arra pedig a Tv. rendelkezései végképp nem adnak választ, hogy az ítélet hatálya az állam alpereskénti jogállása folytán mely meghatározott személyekre, illetőleg a személyek mely meghatározott csoportjára terjed ki. A pénzügyi intézmény azonban nem egyedüli alanya a szerződéses kötelelemnek, így az érdemi döntésnek a többoldalú relatív szerkezetű jogviszonyból eredő, kötelmet alakító, a perben nem álló fogyasztókra is kiterjedő hatálya – bár az ítélet jogerejéhez fűződő személyi hatály eleve nem vethet fel értelmezési kérdéseket – a Tv. rendelkezéseinek szélsőségesen kiterjesztett értelmezésével sem állapítható meg.

Az állam absztrakt jogalany, amely – a Ptk. 3:405. §-ában foglaltakat kivéve – minden esetben meghatározott közhatalmi feladatkörében jogszabályban meghatározott szervezetek útján alkotmányos keretek között léphet közjogi vagy magánjogi jogviszonyba. „A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket” {56/1991. (XI. 8.) AB határozat}.

Az ügyészséget az Alaptörvény 29. cikk (2) bekezdésének d) pontja hatalmazta fel közérdekvédelmi feladatok ellátására, a korábbi szabályozás az Alkotmány 53. § (1) és (3) bekezdéseinek alapult. Az ügyészség polgári perben való részvételének részletes szabályait az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény és a Pp. tartalmazza. A Pp. 9. § egyértelműen meghatározza, hogy az egyébként közjogi személyiséggel rendelkező ügyész milyen feltételek mellett indíthat polgári jog érvényesítésére irányuló keresetet. Ha az ügyészt a törvény nem egyedileg meghatározható személyek jogainak, hanem a közérdeknek a védelmében hatalmazza fel a perindításra, a Pp. 130. § (1) bekezdés g) pontjára figyelemmel ebben az esetben is köteles mindazokat perbevonni, akiknek jogaira és kötelezettségeire a kereseti kérelem esetleges teljesítésének a hatálya kiterjed, mert a döntésnek csak ezáltal keletkezik a perbevitel jogviszonyból eredő, jogot alakító – a közérdek védelmének is megfelelő – hatálya.

A fogyasztók meghatározott csoportjának védelmét szolgálta a régi Ptk. több alkalommal módosított 209. §-a, majd 1998. március 1-jétől hatályba lépett és 2006. március 1-jei hatállyal módosított 209/A.-209/D. §-ai, a hatálybalépésükről és végrehajtásukról szóló 1978. évi 2. törvényerejű rendelet 5. §-a és az 1998. március 1-jétől hatályba lépett, majd ugyancsak módosított 5/A.-5/C. §-ai. Ezt a szabályozást követik a Ptk. 6:105. §-a, valamint a Fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvénynek (a továbbiakban: Ftv.) a közérdekű igényérvényesítésről és keresetindításról szóló rendelkezései (38-39. §). Ezeknél az eljárásoknál a fogyasztóvédelmi hatóság, valamint a fogyasztói érdekek képviselőjét ellátó szervek mellett a keresetindítás joga – az állam közérdekvédelmi funkcióját ezeknél az eljárásoknál is betöltő – az Alaptörvény 29. cikk (2) bekezdésének d) pontja szerinti hatáskörrel felruházott ügyészséget is megilleti.

Amellett, hogy a közérdek védelmében polgári jogot érvényesítő ügyész jogállása valamennyi eljárásnál egyértelműen szabályozott, a törvények minden esetben rendelkeztek/rendelkeznek az érdemi döntés személyi és tárgyi hatályáról, hiszen annak jogereje csak ebben az esetben nyújt valóságos és kiszámítható jogkövetkezményt a per tárgyát képező jogviszony alanyai számára {rég Ptk. 209. § (3) bekezdés, Ftv. 38. § (3) és az arra visszautaló 39. § (3) bekezdés}.

Az államnak a polgári jogviszonyokat is érintő – a Tv. alkotójának feltehető célja szerinti – közérdekvédelmi funkciójából fakadó jogosítványaitól meg kell különböztetni azt a jogát, amelyet a polgári jogi kötelelem közvetlen alanyaként gyakorolhat. Ez utóbbi polgári jogviszonyokban, és csakis ezekben rendelkezik az állam jogi személyiséggel. Ezzel szemben harmadik személyek magánjogi jogviszonyára kiható intézkedéseket, jognyilatkozatokat kizárólag alkotmányos keretek között, jogszabályi felhatalmazással törvény által megjelölt és a feladatkörnek megfelelően kiválasztott szervezet útján tehet. A Tv. a Ptk. 3:405. § (2) bekezdésére utalással csupán az állam törvényes képviselőjéről gondoskodott (Tv. 7. § (2) bekezdés). A törvényes képviselő kijelölése az állam közhatalmi feladatát ellátó és az ehhez kapcsolódó jogokkal rendelkező szerv törvényes felhatalmazásának és eljárásának hiányát nem pótolja, csupán a képviselő perbeli jognyilatkozatainak és cselekményeinek a személyi hatályát érinti.

A jogalkotás, végrehajtás és az igazságszolgáltatás egyaránt az államot megillető közhatalmi jogosítvány, ezért a külső polgári jogviszonyban az igazságszolgáltatás feladatát végző bíróságok előtti eljárásban egységesen fellépő és nem egy meghatározott közfeladatot teljesítő állam szerepvállalása a **Tv. 7. § (2) bekezdése a hatalommegosztás alkotmányos elvét súlyosan sérti {Alaptörvény C) cikk (1) bekezdés}**, mert az állam a közhatalom megosztása szerinti feladatkörében más jogalanyokkal szemben kizárólag szervezetei útján létesíthet jogviszonyt.

Az adott jogviszonyhoz tartozó hatáskörrel rendelkező szervezet felhatalmazása nélkül a közhatalom valamennyi jogosítványával rendelkező állam önálló jogállása a perben egyáltalán nem értelmezhető, mint ahogyan az alperesi pozíció megnevezésén túlmenően az érvényesített jog alapjául szolgáló jogviszonyban sem értelmezhető a szerepe, hiszen perbeli jogképességének alapjaként – az ítélet hatályának szabályozatlansága folytán – nem rendelkezik olyan anyagi jogokkal, amelyet az ítélet

jogerőre emelkedésével az érintett fogyasztókra származtathat. Ezáltal magához az ítélethez sem fűződhet a Tv. 1. § (1) bekezdésében meghatározott kölcsönszerződésekből származó jogvitát véglegesen eldöntő hatály.

A megállapítás iránti kereset olyan jogvédelmi eszköz, amely valamely védelemre szoruló jog kétségbevonhatatlan alapjául szolgálhat. A különleges eljárásban a felperes keresetének alapját képező jog állított veszélyeztetettsége és a jogvédelem szükségessége a Tv. megalkotásának következménye. A perben a felperes a feltétel hatályát, míg az alperes ennek a hatálynak a megsemmisítését védi. Az alanyi jogot az állam által biztosított kényszer érvényesítésének lehetősége emeli az igény szintjére, amelyből egyértelműen következik, hogy az igényérvényesítés alapja az alanyi jog, attól nem választható el. A jogvédelmi igény azonban a fogyasztó és a pénzügyi intézmény között létrejött relatív hatályú jogviszonyból származó kötelelemhez csak látszólag kapcsolódik, mert a kötelelem relatív (meghatározott személyek közötti) hatálya alá tartozó jogalanyok közül csupán a pénzügyi intézmény vesz részt a perben. A védelmi igény általános elismerése azonban önmagában joghatást nem vált ki.

„A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének a kiszámíthatóságát is” [75/1995. (XII. 21.) AB határozat]. Az állam jogállásához kapcsolódó, közfeladatot ellátó és az annak gyakorlására alkotmányos eszközökkel felhatalmazott szervezet szabályozásának mellőzése és az állam perbeli jogállásával védendő jogok alanyainak, valamint a jogszerzés hatályának szabályozatlansága a bíróság érdemi döntésének személyi és tárgyi hatályát együttesen és egyenként is kétséggé teszik, ami **súlyosan sérti a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét {Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés}.**

A veszélyeztetett alanyi jog védeleméhez szükséges joghatás kiváltásának minimális feltétele annak a jogi ténynek a pontos megállapítása is, amelyhez kétséget kizáró módon a konkrét jogviszonyra rámutató és abból jogot és kötelezettséget keletkeztető hatály fűződik. A per tárgya a felperes (illetőleg jogelődje) és a fogyasztó által megkötött kölcsön-, vagy hitelszerződéseknek a pénzügyi intézményt egyoldalú szerződésmódosításra felhatalmazó rendelkezései. A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: régi Hpt.) később több alkalommal módosított 210. § (3) bekezdése 1997. január 1-jétől kezdődő hatállyal szabályozta az egyoldalú szerződésmódosítás feltételeit. A pénzügyi intézménynek az egyoldalú szerződésmódosításra való felhatalmazása a szerződő felek közös akaratnyilatkozata {rég. Ptk. 205. § (1) bekezdés} alapján létrejött szerződéses kötelmen alapult. Az ászf érvénytelensége ennek a kötelelemnek a hatályát semmisíti meg, amelynek az a következménye, hogy a pénzügyi intézmény szerződésmódosításra irányuló egyoldalú jognyilatkozata magát a kölcsönszerződés módosítását sem hozhatta létre. Mindezeknek azért van jelentősége, mert az ászf részbeni érvénytelenségének joghatása csakis magát a fogyasztóval megkötött kölcsönszerződést érinti. A bíróság ítélete tehát abban az esetben hordoz olyan – valamennyi szerződő fél jogviszonyára kiható – hatályt, ha annak tartalmából kétségtelenül megállapítható, hogy az egyoldalú kamat-, költség-, díjemelésre felhatalmazó megállapodás hatályának megsemmisítése pontosan milyen szerződések

mely rendelkezéseinek létrejöttét érinti. A Tv. 1. § (1) bekezdése szerint annak hatálya a 2004. május 1. és a Tv. hatályba lépésének napja között kötött „kölsönszerződésekre” terjed ki, míg a 4. § (1) bekezdés ugyancsak a „kölsönszerződés vonatkozásában” állítja fel a törvényi vélelmet, amely rendelkezések nem állnak összhangban a bíróság részére előírt döntési korlátok között meghozható határozat tartalmával, hiszen az csak a kereset elutasítása, illetőleg a „szerződéses feltétel” tisztességességének és érvényességének megállapítása lehet (Tv. 11. § (2)-(3) bekezdései).

A régi Ptk. 205/A. § (1) bekezdés és a Ptk. 6:77. § (1) bekezdés azonos szabályozása szerint a tisztességtelenné nyilvánítható szerződéses kikötés kizárólag egyedileg meg nem tárgyalt olyan feltétel lehet, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott (általános szerződési feltétel), továbbá a régi Ptk. 209/A. § (2) bekezdése és a Ptk. 6:103. § (1) bekezdése értelmében a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt feltétel. A Tv. hatálya az 1. § (1) bekezdés szerint a 2004. május 1. napja és a törvény hatálybalépésének napja között kötött deviza alapú vagy forint alapú hitel-, vagy kölcsönszerződésekre, pénzügyi lízingszerződésekre terjed ki, ha annak részévé a 3. § (1) bekezdése, vagy 4. § (1) bekezdése szerinti kikötést is tartalmazó általános szerződési feltétel, vagy egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel vált. Mindehhez képest a pénzügyi intézménynek meg kellett vizsgálnia azokat az általános szerződési feltételeket és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltételeket, melyekben szerepel az egyoldalú szerződésmódosítás lehetőségét tartalmazó szerződéses kikötés, és ezeket az MNB-nek (Felügyelet) be kellett jelentenie azzal a nyilatkozattal együtt, hogy azokat tisztességesnek, vagy tisztességtelenné tekinti-e. Ehhez képest a pert az általa kiválasztott és tisztességesnek tartott feltételek tisztességességének és érvényességének megállapítása iránt indíthatja meg (Tv. 5. § (1)-(2) bekezdései és 6. §).

A Tv. alapján tehát a pénzügyi intézmény válogatja ki azokat a feltételeket, amelyekről úgy ítéli meg, hogy egyedileg meg nem tárgyalták meg, miközben a régi Ptk. 205/A. § (2) bekezdése és a Ptk. 6:77. § (2) bekezdése alapján valamennyi esetben neki kellene bizonyítania, hogy a feltételeket a fogyasztóval egyedileg megtárgyalta. A pénzügyi intézmény ezért – az egyébként bizonyítani köteles tényt maga eldöntve – a kikötést egyoldalú nyilatkozattal helyezheti a Tv. hatálya alá, illetőleg a be nem jelentett egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatározott, de egyedileg megtárgyaltnak állított feltételeket erre vonatkozó szabályozás hiányában megfoszthatja annak hatályától, míg a pert a Tv. 6. §-a szerint ugyancsak a saját maga által kiválasztott feltételek tárgyában a bejelentésre és a perindításra biztosított azonos határidőben {Tv. 5. § (2) bekezdés és 8. § (1) bekezdés a) pont} indíthatja meg. Ezzel látszólag véglegesen meghatározza a Tv. 4. § (1) bekezdése szerinti vélelemmel érintett fogyasztói kölcsönszerződések összességét, nyitva hagyva azt a kérdést, hogy az esetlegesen be nem jelentett, de egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen szerződési feltételek esetén a fogyasztó milyen ténybeli alapon kereshet jogvédelmet.

A 2/2011. PK vélemény is rámutatott arra, hogy a jóhiszeműség és tisztesség az általánosan elfogadott etikai követelményrendszert juttatja kifejezésre a szerződési

feltételeknek a régi Ptk. 209. § (1) bekezdésében írt szempontok alapján történő értékelésekor, ezért kell a bíróságnak a szerződés megkötésére vezető minden körülményt mérlegelnie és a kikötött szolgáltatás természetének, valamint az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel, vagy a felek közötti más szerződésekkel való kapcsolatát is vizsgálnia. A Tv. 4. § (1) bekezdése a tisztességtelen kikötés hét együttes tartalmi feltételét sorolja fel, amelyek bizonyításával a vélelem megdönthető, és a bíróság érdemi döntése ebben az esetben nem lehet más, mint a feltétel tisztességeségének és érvényességének megállapítása (Tv. 11. § (3) bekezdés). A régi Ptk. 209. § (2) bekezdése, valamint a Ptk. 6:102. § (2) bekezdése azonban széleskörű mérlegelési lehetőséget biztosít a feltételek tisztességének értékeléséhez, amelyek tágabb körűek, mint a Tv. 4. § (1) bekezdésének hét alpontjának összessége. Mindezt egyértelműen alátámasztja a 2014. március 14-éig hatályos 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet, valamint a Ptk. 6:104. §-a. A Tv. azonban nem ad választ arra a kérdésre sem, hogy a hatálya alá tartozó kikötések tisztességeségének esetleges (és nem kizárható) megállapítása esetén a fogyasztó, illetőleg a közérdekű kereset indítására feljogosított szervezet az igényérvényesítés jogát a régi Ptk. 209/A. § (1) bekezdése, illetőleg a Ptk. 6:102. § (5) bekezdése és a 6:105. §-a szerint mennyiben gyakorolhatja. Ez a hiányosság a bíróság érdemi döntésének tárgyi és személyi hatályát ugyancsak teljes egészében kétségessé teszi.

Az Alkotmánybíróság a 35/2011. (V. 6.) AB határozatában az érdekelttséghez nem kötött, bárki által kezdeményezhető absztrakt normakontroll eljárások és az Alkotmánybíróság előtt folyamatban lévő konkrét normakontroll eljárások összehasonlítása kapcsán rámutatott arra, hogy az „ítélt dolog” a római jogból származó olyan jogintézmény, amely a jogbiztonságra tekintettel és összefüggésben a jogerő intézményével azt jelenti, hogy a bíró által ítélettel jogerősen eldöntött igény a továbbiakban, bíró előtt ismételten nem tehető vitássá. Utalt az „ítélt dolog” intézményének ius facit inter partes jellegére, azaz a jogerős bírói döntés csak a konkrét felek vonatkozásában váltja ki ezt a joghatást. Megállapította azt is, hogy a perbíró – egyedülként az állami szervek között – jogerős döntésével, a továbbiakban vitathatatlanul (*res iudicata*) jogot keletkeztet, vagy kötelezettséget állapít meg. Az Alkotmánybíróságnak a jogbiztonság megvalósulásának, vagy sérelmének értékeléséhez mai napig is irányadónak tekintett 9/1992. (I. 30.) AB határozat alapján: „A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogerős határozat – az eldöntött kérdés személyi és tárgyi keretei között – irányadóvá váljék mind az eljárásban résztvevőkre, mind a később eljáró bíróságra, illetőleg más hatóságra. Ha a jogerő beálltához előírt feltételek teljesültek, akkor annak hatálya a határozat tartalmi helyességétől függetlenül beáll.”

A polgári kereset a megsértett alanyi jog érvényesítésének az igazságszolgáltatás útján igénybe vehető olyan eszköze, amelynek elbírálása folytán a bíróságok a jogvitát véglegesen eldöntik. A jogerős érdemi döntés joghatása, hogy az azonos tényalapról származó ugyanazon jogot ugyanazok a felek többé már nem tehetik vitássá (Pp. 229. § (1) bekezdés), ezért a Pp. 213. § (1) bekezdése szerint meghozott ítélet anyagi jogerejéhez személyi és tárgyi hatály fűződik. A bíróság érdemi döntésének legfontosabb joghatása a határozathoz fűződő jogerő, amely a felek közötti jogvita végleges lezárását jelenti, megteremtve a személyi és vagyoni jogok védelmének az

igazságszolgáltatás útján nyújtott biztonságát, amelynek érvényesülése a jogállamiságból fakadó jogbiztonság egyik alapvető követelménye.

A jogbiztonság követelményének megfelelő érdemi határozattal szembeni alapvető elvárás, hogy annak végleges hatályához (jogerejéhez) a legkisebb kétség se fűződjön. Ez az elvárás nem csupán a jogalkalmazással szemben támaszt alkotmányos követelményt. Elsősorban a jogalkotás feladata a jogvita alapjául szolgáló jogszabálynak a jogerő hatályát érintő valamennyi feltételre kiterjedő megalkotása, különösen abban az esetben, ha az alkalmazandó jogszabály egy meghatározott eljárás anyagi és eljárásjogi rendelkezéseit együttesen tartalmazza. A bíróság pedig abban az esetben tud az Alaptörvény 25. cikk (2) bekezdés a) pontjában foglalt alkotmányos feladatának eleget tenni, ha a jogalkotás megteremti azokat a feltételeket, amelyek a kötelező erővel felruházott jogbiztonság alkotmányos követelményének megfelelő jogerős döntés meghozatalához szükséges. A felek rendelkezési joga a tárgyalás berekesztéséig a Pp. által biztosított eljárási cselekményekhez kapcsolódik, a tárgyalás berekesztése után meghozott jogerős ítélet hatályát befolyásolni már nem tudják, mert a jogerőnek a döntés véglegességét biztosító valamennyi (tárgyi és személyi) hatálya a döntés tartalmi helyességétől függetlenül egyidejűleg áll be. A jogerős határozathoz fűződő egyes anyagi jogi hatályok elemeire a Pp. 229. § (1) bekezdése világít rá, amelyek (tárgyi és személyi hatályok) egymástól nem választhatók el, összességében és félreérthetetlenül kell tartalmazniuk a döntés jogereje által véglegessé váló joghatást. Ez az egyedüli biztosítéka annak, hogy az ítélet valóban alkalmassá váljon a jogvédelem megvalósítására.

A jogalkotó egyértelmű szándéka szerint {4. § (3) bekezdés} a vélelem, az annak megdöntésére irányuló keresetindítás lehetősége, a perindítás és annak eredménye összességében vezet a pénzügyi intézmények és a fogyasztók közötti elszámoláshoz. Ezzel szemben a Tv. szerint előírt eljárásban meghozandó döntés alapján nem határozható meg egyértelműen, hogy annak jogereje pontosan mely személyek milyen ténybeli alapból származó jogaira és kötelezettségeire terjed ki (Pp. 229. §).

A másodfokú bíróság alkotmányossági aggályait annak figyelembevételével fejtette ki, hogy észlelte a Tv. alapján meghozandó ítélet tárgyi (a tényalap és az abból származó jog) és személyi hatályában fennálló olyan hiányosságokat, amelyek jogértelmezéssel egyáltalán nem oldhatók fel, hiszen egy ítélet személyi és tárgyi hatálya nem vethet fel a jövőre nézve bizonytalan értelmezési kérdéseket.

„A jogrendszer egysége is megköveteli, hogy minden jogszabályt ne csupán önmagában és funkcióját tekintve, hanem mindenekelőtt az Alkotmánnyal való összhangjára figyelemmel értelmezzenek...” {38/1993. (VI. 11.) AB határozat}. „Az alkotmányosan is elfogadott rendszerképző jogértelmezésnek megvannak a határai: ez nem kerülhet szembe a jogbiztonság követelményével. A jogalkalmazói jogértelmezés ezért csak olyan működőképes jogszabályra épülhet, amely világosan kijelöli az adott jogintézmény célját, alkalmazásának kereteit, szempontjait és rendjét, az alkalmazásával érintettek körét, azok jogait és kötelezettségeit és az intézménnyel összefüggésben igénybe vehető jogorvoslati rendet” {47/2003. (X. 27.) AB határozat}
„A jogbiztonság megköveteli a jogszabályok olyan világos és egyértelmű

fogalmazását, hogy mindenki, akit érint, tisztában lehessen a jogi helyzettel, ahhoz igazíthassa döntését és magatartását, s számolni tudjon a jogkövetkezményekkel. Ideértendő az is, hogy ki lehessen számítani a jogszabály szerint eljáró más jogalanyok és állami szervek magatartását” {11/1992. (III. 5.) AB határozat}.

Kifejezetten a jogbiztonságot veszélyeztető okok miatt alaposan feltehető, hogy az ítéletek újabb jogvitákra adnak okot, mert nem teremtik meg azt a kötelező és félreérthetetlen következtetési alapot, amely a fogyasztók és a pénzügyi intézmények kölcsönszerződéséből eredő jogokat és kötelezettséget meghatározza.

A Tv. által szabályozott eljárásban meghozható ítélet tárgyi és személyi hatályához fűződő és jogértelmezéssel fel nem oldható kétségek miatt a Tv.-nek **a bírósági eljárásra vonatkozó valamennyi szabálya (6. §-a, és 7. §-tól a 15. §-ig) sérti a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét {Alaptörvény B cikk (1) bekezdés}.**

„Az Alkotmánybíróság több határozatában kifejtette: alkotmányellenessé az a szabály nyilvánítható, amely értelmezhetetlen voltánál fogva azáltal teremt jogbizonytalanságot, hogy a jogszabály alkalmazását kiszámíthatatlanná, a norma címzettjei számára előreláthatatlanná teszi” {33/2006. (VII. 13.) AB határozat}. A Tv. teljes egészében figyelmen kívül hagyja a hatálya alá tartozó polgári jogviszonyok alapján indult bírósági eljárásokban meghozott érdemi határozatok alaki és anyagi jogerőt magában hordozó hatályait, mert a 4. § (2)-(3) bekezdései alapján a törvény hatálya alá tartozó általános szerződési feltételek semmisségét a perindítástól és annak kimenetelétől függően joghatást keletkeztető tényként kell elfogadni, és mindezzel a (3) bekezdés alapján megteremti azt a következtetési alapot, amellyel az érintett szerződési feltételek és ezáltal maguk a szerződésmódosítások az elszámolási törvény hatálya alá kerülnek.

„Az anyagi igazságosság és a jogbiztonság követelményét a jogerő intézménye hozzá összhangba a jogbiztonság elsődlegessége alapján. A jogerő intézménye, alaki és anyagi jogerőként való pontos meghatározottsága a jogállamiság részeként alkotmányos követelmény. Az Alkotmánynak megfelelően biztosított jogorvoslati lehetőségek mellett beállott jogerő tiszteletben tartása a jogrend egészének biztonságát szolgálja. A jogerős határozatok megváltoztathatatlanságához és irányadó voltához alapvető alkotmányos érdek fűződik” {9/1992. (I. 30.) AB határozat}. A jogerős ítéletek érvényesülése nem csupán a törvényeknek alárendelt, de minden egyéb vonatkozásban független bíróság jogállásának szervezeti és személyi garanciája, hanem a kiszámítható jogállami működés alapjaként teremti meg a törvényhozó által megalkotott anyagi és eljárási jogszabályoknak az igazságszolgáltatás útján történő alkalmazásával együtt az írott és alkalmazott jog által együttesen nyújtott biztonságot. A magánjogi jogvitákat eldöntő alaki és anyagi jogerővel rendelkező ítéleteknél a jogerő áttörésének alkotmányos indokai nem állhatnak fenn, hiszen a Tv. hatálya alá tartozó időszakban az igazságszolgáltatás az állam alkotmányos szervezetei (bíróságok) útján – az Alkotmányban biztosított közhatalmi jogosítványoknak megfelelően – demokratikus jogállamban fejtette ki az Alkotmányban és az annak alapján meghozott törvényekben előírt tevékenységét.

„A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogerős határozat – az eldöntött kérdés személyi és tárgyi keretei között – irányadóvá váljék mind az eljárásban résztvevőkre, mind a később eljáró bíróságra, illetőleg más hatóságra. Ha a jogerő beálltához előírt feltételek teljesültek, akkor annak hatálya a határozat tartalmi helyességétől függetlenül beáll {9/1992. (I. 30.) AB határozat}. A régi Ptk. 209. §-a a tisztességtelenség fogalmát még a 2006. március 1-jétől hatályos rendelkezéseiben is tágan, a bíróságnak széles mérlegelési lehetőséget engedve határozta meg. A bírák ezért a jogi norma etikai előírását magában foglaló tartalmát értelmezték, és ennek az értelmezési tevékenységnek az eredményeképpen vetítették azt rá a jogvita alapjául szolgáló tényállásra. Érdemi döntésüket a jogszabály értelmezésével és a tények értékelésével kialakult meggyőződésük határozta meg, és ez az ítélkezési tevékenység valósítja meg a bírák jogalkalmazói függetlenségének monopóliumát. „A jogot végül is a bíróságok saját értelmezésük szerint állapítják meg... A csak a törvényeknek való alávetettség nemcsak a másik két hatalmi ág befolyását zárja ki tehát az ítélkezésre, hanem – az Alkotmány határai és követelményei között maradó – független, folyamatos és rendszerképző törvényértelmezés és jogalkalmazás révén is biztosítja a bírói függetlenséget” {38/1993. (VI. 11.) AB határozat}.

„Az egyes jogviszonyok és jogi tények önállósulnak az alapulfekvő normától, és annak sorsát nem osztják automatikusan. Ellenkező esetben minden jogszabályváltozás a jogviszonyok tömegének felülvizsgálatával járna. A jogbiztonság elvéből főszabályként az következik, hogy lezárt jogviszonyokat sem jogszabállyal, sem jogszabály hatályon kívül helyezésével – származzék ez akár a jogalkotótól, akár az Alkotmánybíróságtól – nem lehet alkotmányosan megváltoztatni... Nem lehet a történelmi helyzetre és a jogállam megkövetelte igazságosságra hivatkozva a jogállam alapvető biztosítékait félretenni. Jogállamot nem lehet a jogállam ellenében megvalósítani. A mindig részleges és szubjektív igazságosságnál a tárgyi és formális elvekre támaszkodó jogbiztonság előbbre való... A jogállamiság és jogbiztonság elvéből fakadnak az eljárási garanciák. Ezek alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából. Csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működik alkotmányosan a jogszolgáltatás...alkotmányos jogállam a jogsértésekre csak jogállami módon reagálhat. A jogállam jogrendje senkitől sem tagadhatja meg a jogállami garanciákat. Ezek ugyanis alapjogként mindenkit megilletnek. Jogállami értékrend alapján jogállami garanciák mellőzésével még igazságos követelés sem érvényesíthető” {11/1992. (III. 5.) AB határozat}.

A leírt indokok alapján – figyelemmel az Alkotmánybíróságnak a jogerős bírósági döntések hatályát érintő megállapításaira is – a másodfokú bíróság álláspontja szerint a jogállamban működő igazságszolgáltatás mint önálló hatalmi ág hatáskörébe tartozó polgári peres eljárás útján védett alanyi jogok fennállásába vetett bizalmat a jogerő áttörése olyan mértékben megrendíti, amelynek következtében a Tv. 4. § (2) és (3) bekezdései súlyosan sértik a jogállamiságból fakadó jogbiztonság alkotmányos elvét {Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés}, a jogszabály értelmezésére egyedül felhatalmazással rendelkező bíróságok függetlenségét {Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés}, és a törvényalkotásnak a bírósági döntések végleges hatályába történő beavatkozása pedig a hatalom megosztás elvét {Alaptörvény C) cikk (1) bekezdés}.

Az Alkotmánybíróság a 62/2003. (XII. 15.) számú határozatában foglalt általános érvényű – a törvényhozás kapcsán kifejtett, de valamennyi hatalmi ágra vonatkoztatott – megállapítása szerint *„Csak az eljárási szabályok maradéktalan és feltétlen betartása mellett érvényesül az alkotmányos legalitás és a demokratikus legitimitás követelménye. Az alkotmányos legalitás azt fejezi ki, hogy a törvényhozás folyamata feltétlenül és mindenben meg kell, hogy feleljen az Alkotmány valamennyi rendelkezésének... A demokratikus legitimitás elve/követelménye azt jelenti, hogy a demokratikus hatalomgyakorlásra előírt szabályok szigorú betartásával meghozott döntés – annak tartalmától, illetve a tartalommal való egyetértéstől vagy egyet nem értéstől függetlenül – mindenkre nézve kötelező és végrehajtandó. A döntést vitatni vagy megváltoztatni csak újabb, a szabályoknak szigorúan megfelelő demokratikus eljárásban lehet.”*

* * * * *

Az Alaptörvény 25. Cikk (1) bekezdésének a) pontja szerinti magánjogi jogvita eljárási kereteit a Pp. hatálya alá tartozó polgári per valósítja meg, amely az azonos eljárási jogokkal rendelkező felek jogvitájának garanciális szabályok szerint lefolytatott eljárási cselekményeiből áll, míg a polgári perben lefolytatott bizonyítási eljárás alapján meghozott, megállapítást tartalmazó ítélet a védett jogok közokiratba foglalt bizonyítéka.

A bírói függetlenség tartalmát a törvényeknek való egyedüli alávetettség határozza meg {Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés}, amely magában hordozza az anyagi- és eljárásjogi jogszabályok alkalmazásának kötelezettségét azzal, hogy a bíró a jogi norma tartalmát szabad következtetéssel, a logika szabályi szerint vetíti rá az eseménytörténeti tényekre. A szerződéses feltétel tisztességtelensége etikai fogalom, amelynek megítélésénél kiemelkedő jelentősége van a bíró köztapasztalaton alapuló logikai következtetéseiének. Ha a kötelelem tartalma nem vitás, az eljárások súlypontja nem feltétlenül a bizonyítékok, hanem a kikötések alapjául szolgáló okok és körülmények – meghatározott szempontok szerinti – értékelése. Ezek lehetnek egyszerű tapasztalati tények olyan egységei, amelyek rendszere és annak belső logikája általános élettapasztalattal és jogi szakértelemmel egyértelműen felismerhető, azonban a különleges szakismeretet igénylő következtetést a bíró pusztán a logika szabályai alapján segítség nélkül nem tudja elvégezni.

A Tv. 4. § (1) bekezdése hét pontban foglalta össze azokat az „elveket”, amelyek bizonyításának hiányában az egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötés tisztességtelenségének megállapítására irányuló kereset nem teljesíthető. Ezek az elvek túlnyomó részben olyan elvárásokat támasztanak az általános szerződési feltételt alkalmazó pénzügyi vállalkozásokkal szemben, amelyek hozzásegítik a jogi és pénzügyi szakismerettel nem rendelkező fogyasztót a feltétel megértéséhez és a kötelezettségvállalás kockázatának minél pontosabb felméréséhez. A bírónak ismernie kell azokat a köztapasztalati tényeket, amelyek a logika szabályai

alapján a valóságra való következtetésre alapul szolgálhatnak, így a Tv. 4. § (1) bekezdésében felsorolt elvek megvalósulása a feltételek önmagukban hordozott tartalmából többnyire különleges szaktudás nélkül is kikövetkeztethető. Közgazdasági folyamatok hatásainak értékeléséhez és az ehhez szükséges következtetésre vezető folyamat megértéséhez azonban a bíró jogi szaktudása nem minden esetben elegendő. A 2/2014. Polgári Jogegységi határozat rendelkező részének 2. pontjával beemelt 2/2012. (XII.10.) PK vélemény 6. pontjához fűzött indokolása szerint, amely megegyezik a Tv. indokolásával is: „Az arányosság szempontjából kiindulópont, hogy a fogyasztóval szerződő pénzügyi intézmény – amely a szerződést gazdasági-szakmai tevékenysége körében köti – előre kalkulálja a kölcsönnyújtás kockázatait, és azokat a Hpt. szerint kezelni is köteles... Az emelés mértéke nem lehet magasabb, mint a körülmény-változásnak a kamatra (díjra, költségre) gyakorolt hatása, és – másfelől – a fogyasztó számára kedvező változást is érvényesíteni kell”. Annak megítélése, hogy a kikötésben megfogalmazott körülmény a kamatra, költségre, díjra ténylegesen és arányaiban milyen hatást fejt ki, – a feltétel tartalmától függően – olyan különleges közgazdasági és pénzügyi szakismeretet igényelhet, amellyel a bíróság nem rendelkezik, és a fogyasztótól sem várható el a ténylegesség és az arányosság {Tv. 4. § (1) bekezdés d) pont} belső közgazdasági tartalmának megértése, függetlenül attól, hogy a szerződéses feltétel ennek az elvnek megfelel-e, vagy sem. Mindezekből következik, hogy a felperes a vélelem megdöntése alapjául szolgáló – a Tv. 4. § (1) bekezdés d) pontja szerinti – tény a feltétel tartalmától függően kizárólag szakértői vélemény-nyilvánítással tudja bizonyítani.

A Tv. által szabályozott eljárásban a tárgyalást legkésőbb a keresetlevélnek a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni, amely egy alkalommal hét napra halasztható el, míg az elsőfokú bíróságnak a keresetet harminc napon belül kell elbírálnia {Tv. 9. § (3) bekezdés, 10. § (2) és (4) bekezdés}. Ezekből a határidőkből egyértelműen megállapítható, hogy a bizonyítási eljárás lefolytatása kizárólag okiratok szolgáltatására szorítkozhat, mert a Pp. 166. § (1) bekezdésében felsorolt további bizonyítási eszközökre vonatkozó bizonyítás elrendelése a bíróság részére előírt határidők betartását veszélyezteti, de többnyire lehetetlenné teszi. Ez különösen vonatkozik a szakértői véleményre, amelynek feltétele a szakértő kirendelése, a kérdések megfogalmazása, indítványozása, a szakértő felkészülése és a vélemény összeállítása, elkészítése (esetleg, de nem jellemzően annak szóbeli előadása). Mindezt meghaladóan a felek a szakértőhöz a véleményre vonatkozólag kérdéseket intézhetnek (Pp. 182. § (2) bekezdés), és a per tartamát befolyásoló további indítványokat tehetnek. Egyértelműen megállapítható ezért, hogy a Pp. 177. (1) bekezdése a perben az eljárási határidők miatt nem alkalmazható, a felperes a vélelem megdöntésének alapjául szolgáló tényeket szakvéleménnyel nem bizonyíthatja. A bíró pedig szakértőt erre irányuló indítvány esetén sem rendelhet ki, függetlenül attól, hogy a Pp. 163. § (1) bekezdése alapján bizonyításra szoruló tényre vonatkozó bizonyítás lefolytatását a Pp. 3. § (4) bekezdésének alkalmazásával csak akkor mellőzhetné, ha a bizonyítás a jogvita elbírálása szempontjából szükségtelen, vagy a fél az indítványt elkésztett, illetőleg a jóhiszemű pervittel össze nem egyeztethető módon terjesztette elő.

A vélelem megdöntésének alapjául szolgáló tények bizonyításának kötelezettsége a felperesre hárul, a bizonyítás sikertelenségének jogkövetkezménye (bizonyítási teher) pedig a Pp. 3. § (3) bekezdése alapján az érdemi döntésben mutatkozik meg, azonban a bizonyításra szoruló tény alátámasztására alkalmas eljárási cselekmény hiánya – a Pp. 206. § (1) bekezdésében foglaltakkal szemben – meggyőződés kialakítása nélküli formális döntéshez vezet. Az okirati bizonyításra korlátozott eljárás a periratok szükségszerű felduzzadását eredményezi, és a bizonyításra kötelezett fél kénytelen a különleges szakértelmet érintő kérdések hosszas írásbeli magyarázatára szorítkozni. A Tv.-ben foglalt eljárásban a köztudomásúan széles szakapparátussal rendelkező felek a beadványokat értelemszerűen szakértő igénybevételével készítik, míg a bírónak nincs lehetősége arra, hogy ilyen apparátust igénybe vegyen azok megértéséhez. Ennek következtében a bíró a jogi szakismerettel és az általános élettapasztalattal felfogható tényállításokat és okiratokat kivéve a beadványokat és nyilatkozatokat nem tudja érdemben elbírálni, ezért kénytelen azokat akkor is figyelmen kívül hagyni, ha a szakismeretet igénylő következtetés szakértői bizonyítással történő ellenőrzése hozzájárulna a bizonyítékok és állítások teljes körű értékeléséhez, valamint a döntéshez szükséges meggyőződés kialakításához.

A jogalkotó az eljárási határidők szabályozásával nem a bizonyítási eszközök bizonyító erejét korlátozta, hanem ugyanebben a Tv.-ben pontosan meghatározott bizonyítandó tény alátámasztására alkalmas bizonyítási eszközök szolgáltatásának lehetőségét zárta ki a polgári peres eljárásból. A Tv. indokolása kiemeli, hogy az eltérő rendelkezések biztosítják, hogy a perek gyorsan lezáruljanak. A vélelem alapján bizonyításra kötelezett személy bizonyítási lehetőségei azonban csak akkor korlátozhatóak, ha a bizonyítandó tény megítéléséhez ezek a korlátozott eszközök elegendőek, ellenkező esetben a bíróság nem tudja elvégezni a Pp. – egyébként változatlanul irányadó – 206. § (1) bekezdésében írt eljárási kötelezettségét, és a mérlegelési tevékenység leszűkítése a per eldöntéséhez szükséges bizonyításra szoruló {Pp. 163. § (1) bekezdés} tények megállapításhoz vezető következtetést gyengíti, illetőleg kizárja.

A jogalkotó a vélelmet a Tv. 1. § (1) bekezdéséből következően a pénzügyi intézmény által 10 évig alkalmazott fogyasztói kölcsönszerződések egyoldalú kamatemelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötéseire állapította meg {Tv. 4. § (1) bekezdés}, ugyanakkor a Tv. 8. § (3) bekezdése szerint a pénzügyi intézménynek egy keresetlevélben kell kérnie az általa alkalmazott valamennyi ászf – 4. § (1) bekezdése szerinti – szerződéses kikötései érvényességének megállapítását. A különböző időszakok különböző szerződéses konstrukcióinak megfelelő részletességgel előadott keresetekben az egyes szerződésekhez kapcsolódó feltételekre vonatkozó kérelmek már a Tv. tartalmából is előre láthatóan valóságos keresethalmazatot képeznek, hiszen egy-egy kikötés, illetőleg a meghatározott szempontok szerint csoportosítható kikötések önmagukban külön-külön is elbírálhatóak. A Tv. 4. § (1) bekezdésében megfogalmazott vélelem alapján a felperesnek a 4. § (1) bekezdés a)-tól g) pontjáig előírt 7 elv szerint kell a kérelmet alátámasztania, amelyeket a bíróságnak – a kérelem tartalmától függően – valamennyi kikötésnél egyenként vizsgálni kell. Mindez azzal a következménnyel járt, hogy a pénzügyi intézmények esetenként több ezer oldalas peranyagot szolgáltatottak. A

bíróságnak – függetlenül a periratok terjedelmétől – 8 nap áll rendelkezésre, hogy a tárgyalásra felkészüljön, amelyet a Tv. alapján csupán egy alkalommal halaszthat el {Tv. 10. § (2) és (4) bekezdés}, és döntését 30 napon belül kell meghoznia {Tv. 9. § (3) bekezdés}.

A bíróság ezáltal a valóságos tárgyi keresethalmazatokhoz igazodóan nem mérlegelheti a tárgyalás elkülönítésének lehetőségét, miközben a Pp. 149. § (1) bekezdése pontosan azt a célt szolgálja, hogy a bonyolult, több keresetet tartalmazó, összetett kérelmek elkülönítése folytán a bíró ítélkezési munkáját a megalapozott döntés meghozatala érdekében lehetővé tegye. A tárgyalás elkülönítésének lehetősége teremti meg a garanciát arra, hogy a bíró – pontosan ilyen esetekben – a kereseti kérelmet a legjobb tudása szerint felkészülve, átlátható eljárás lefolytatásával az eljárási és anyagi jogszabályok betartása mellett és azoknak mindenben megfelelően elbírálja. Ennek indokoltságát szabadon mérlegelheti, és ezzel együtt azt is, hogy az elkülönített kérelmek tárgyában a Pp. 213. § (2) bekezdése alapján részítéletet hoz. A törvényi határidők, valamint a tárgyalás többszöri elhalasztásának korlátozása ezért kizárja, hogy a bíróság a megfontolt és átlátható döntés meghozatala érdekében a Pp. által kifejezetten ezekből az okokból biztosított eljárási lehetőségeket igénybe vegye, függetlenül attól, hogy a jelentős számú keresethalmazatokat tartalmazó egyetlen keresetlevél benyújtását és azok egy tárgyaláson való elbírálását egyetlen halasztás lehetőségével maga a Tv. a 8. § (3) bekezdésében írta elő. Mindez a bíróságnak a döntés helyességét megerősítő meggyőződését jelentősen gyengítheti, és ezáltal ítélkezési feladatát a Pp. szabályainak megfelelően elvégezni nem tudja.

„A mérlegelést kívánó esetekben az előzetesen elhatározott és mindenki által megismerhető szempontok nélküli döntési jogkör önmagában is a jogbiztonság jelentős sérelmét eredményezi. A mérlegelési szempontok hiánya pedig elvezethet oda, hogy a bírói eljárás pusztán formalitást jelent, s a tényleges döntési jogkör a bíróságon kívüli szervezet kezébe kerül át. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a bírósági döntéshozatal pusztán formális értelemben vett előírása nem felel meg az alkotmányossági követelményeknek. A lényeg abban áll, hogy a bíróság ténylegesen mit vizsgálhat és mit mérlegelhet a döntés kialakításakor” {47/2003. (X. 27.) AB határozat}. „Az anyagi igazságosság jogállami követelménye a jogbiztonságot szolgáló intézményeken és garanciákon belül maradva valósulhat meg. „Az anyagi igazság érvényesülésére” éppúgy nem biztosít (nem biztosíthat) alanyi jogot az Alkotmány, mint ahogy arra sem, hogy egyetlen bírósági ítélet se legyen törvénysértő. Ezek a jogállam céljai és feladatai, amelyek megvalósulása érdekében megfelelő – elsősorban eljárási garanciákat nyújtó – intézményeket kell létrehozni, és az érintett alanyi jogokat garantálni. Az Alkotmány tehát az anyagi igazság érvényre juttatásához szükséges és az esetek többségében alkalmas eljárásra ad jogot” {9/1992. (I. 30.) AB határozat}. „Az Alkotmány valóban nem azt garantálja, hogy a bírói eljárás eredménye minden esetben helyes lesz, de azt garantálja, hogy ne szülessen olyan törvényi szabály, amely ezt eleve kizárja. Az anyagi igazság érvényre juttatását ellehetetlenítő szabályozás éppúgy sérti az Alkotmány 2. § (1) bekezdését, a jogállamiság elvét, mint az eljárási garanciák hiánya” {4/1998. (III. 1.) AB határozat}.

A bíróság más szervezetek befolyásától mentes ítélezésének feltétele az ítélet alapjául szolgáló tények önálló megállapítása és elbírálása. A Tv.-ben megfogalmazott vélelemhez igazodó bizonyítási teher csupán a lefolytatott bizonyítás eredményéhez képest határozhatja meg a perben érvényesített jog elbírálását, azonban a vélelem megdöntésének bizonyítási lehetősége nem korlátozható, és a bíróság nem szorítkozhat olyan döntés meghozatalára, amelyről nem alakul ki az a meggyőződése, hogy ítélete az eljárási szabályoknak megfelelően az anyagi jog szerinti állapottal összhangban van. Mindezt pedig csakis az biztosítja, ha a fél a jog alapjául szolgáló tények bizonyítására a Pp. garanciális rendelkezéseinek megfelelően lehetőséget kap, míg a bíróság is csak ezáltal kerül abba a helyzetbe, hogy a bizonyítékok értékelésével meggyőződésének megfelelő ítéletet hozzon. A Tv.-ben szabályozott eljárásban az érvényesített jog alapjául szolgáló tények valókénti elfogadásához szükséges tényleges értékelés hiányában azonban a bizonyítási teher szabályainak megfelelő döntés előre láthatóan formálissá válik, és a polgári per a fél alanyi jogainak védelmét is csak látszólag biztosítja.

„Több alkotmánybírósági döntés rámutatott, hogy az eljárás tisztessége olyan minőség, amely az eljárás egészének figyelembevételével ítéltető meg. Az Alkotmánybíróság az erre vonatkozó döntéseiben meghatározza a tisztességes eljárás által megkövetelt általános ismérveket. Kiemelte, hogy a tisztességes eljáráshoz való joggal szemben nem létezik mérlegelhető más alapvető jog vagy alkotmányos cél, mert már maga is mérlegelés eredménye...a közvetlen alkotmányi garanciák gazdaságossági és célszerűségi okokból az eljárás egyszerűsítése vagy az időszűrűség követelményének érvényesülése címén sem mellőzhető” { 19/2009. (II. 25.) AB határozat}.

Az eljárás ésszerű határidőn belüli lefolytatásának követelménye az ítélet meghozatalához szükséges eljárási cselekmények teljesíthetőségének elvárását is magában foglalja, így az eljárási határidők keretein belül a jogalkotónak a bizonyításra szoruló tény bizonyításának, valamint a bíró belső meggyőződésére épülő megalapozott ítélezésének eljárásjogi feltételeit is biztosítania kell. Ennek hiányában a jogalkotás a magánjogi jogviszony elbírálására olyan közvetlen befolyást gyakorol, amely összeegyeztethetetlen a bírói függetlenség alkotmányos elvével {Alaptörvény 26. cikk (1) bekezdés}, ugyanakkor a félnek a polgári perben biztosított rendelkezési jogát korlátozva a Tv.-nek a bírósági eljárásra vonatkozó 7-15. §-ai sértik a tisztességes eljáráshoz való alkotmányos alapjogot {Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés} is.

„Az államhatalmi ágak elválasztása az alkotmánybírósági gyakorlatban a magyar államszervezet egyik legfontosabb szervezeti és működési alapelve. Ezt bizonyítják az egyes állami szervek (hatalmi ágak) feladatát és hatáskörét leíró alkotmányi rendelkezések, az állami szervek egymáshoz való viszonyát érintő szabályok (szervezeti és eljárási garanciák), illetve az Alkotmányba foglalt összeférhetetlenségi rendelkezések...Az államhatalmi ágak elválasztása a demokratikus jogállamban az állam legjelentősebb funkcióinak szervezeti, hatásköri és működési elkülönülését jelenti. A hatalmi ágak közötti közjogi viszony egyrészt jelenti, hogy az egyik hatalmi ág nem vonhatja el a másik jogosítványát, másrészt azt is, hogy a demokratikus

jogállamban nincs korlátlan és korlátozhatatlan hatalom, az egyes hatalmi ágak hatalmi ellensúlyt képeznek a többi hatalmi ággal szemben, ennek érdekében bizonyos hatalmi ágak szükségképpen korlátozzák más hatalmi ágak jogosítványait. Az elv lényeges elemeinek rendeltetése a hatalomkoncentráció, a korlátlan, önkényes állami hatalomgyakorlás megelőzése, a hatalmi központok kölcsönös korlátozása, egyensúlyozása és szabályozott együttműködése” {42/2005. (XI. 14.) AB határozat}.

A kifejtett indokok alapján az eljárási határidők és a halasztás lehetőségének a Tv.-ben előírt szűkítése korlátozhatják, illetve megakadályozhatják a bíróságnak a bizonyítékok értékelésén alapuló és a döntés megalapozottságáról való belső meggyőződés szerinti ítélezési tevékenységét, amely okszerűen vezethet a mérlegelés és meggyőződés kialakulása nélküli döntéshez. Mindezek miatt a Tv.-nek a bírósági eljárásra vonatkozó rendelkezései (6. §, valamint a 7. §-tól a 15. §-ig) a bírói függetlenség sérelmével együtt és azzal összefüggésben, ezekből az okokból is sértik a hatalommegosztás alkotmányos elvét {Alaptörvény C cikk (1) bekezdés, 25. cikk (2) bekezdés a) pont, 26. cikk (1) bekezdés}.

„A bírónak mindenkitől – más bírótól is – függetlennek kell lennie, függetlenségét garanciáknak kell biztosítani minden befolyásolás ellen, származzék akár a külső hatalmi jogkör gyakorlásától, akár a bírósági szervezeten belülről. Az Alkotmánybíróság állandó és következetes álláspontja, hogy az Alkotmány 50. §-ának (3) bekezdése alapján a minden külső befolyásolástól független bírói ítékezés feltétel nélküli követelmény, és lényegében abszolút alkotmányos védelem alatt áll. A bírói függetlenség egyedi aspektusában tehát a bíró szervezeti és státusbeli szabadságának garanciáját jelenti, annak érdekében, hogy az egyedi ügyekben a jogviták eldöntése és a jogsérelmek orvoslása tárgyában hozott kötelező erejű és végrehajtható döntését mindenféle befolyásolástól mentesen, a törvények, illetve általában a jogszabályok alapján, belső meggyőződése szerint hozza meg” {19/1999. (VI. 25.) AB határozat}.

Budapest, 2014. október 27.

A kiadmány hitelesül:

